

**ALAIN CORBIN: NA STOPĚ NEZNÁMÉMU : ZNOVUNALEZENÝ
SVĚT LOUISE-FRANÇOISE PINAGOTA 1798–1876.
PRAHA: ARG0 2006**

Pavel FELCÁN
Katedra antropologie FF ZČU Plzeň

Význačný francouzský historik a profesor pařížské Sorbony Alain Corbin (*1936) dokázal jako jeden z prvních v praxi aplikovat metodické postupy školy Annales na moderní společnosti 18. a 19. století. Ve svých výzkumech se především soustředí na sociální dějiny a dějiny mentalit raně moderní industriální společnosti s důrazem na netradičně pojímané dějiny lidského těla, prostituce, pachů, hygieny, jídla a podobně. Díky zajímavému zpracování jindy pro čtenáře, kteří nejsou publikacemi zabývajícími se historií a dějinami obecně nějak zvlášť zaujatí, „neatraktivního“ tématu proto není divu, že díla Alaina Corbina patří mezi nejčtenější, nebo lépe řečeno nejprodávanější. Prozatím největší pozornost vzbudila jeho kniha *Narcis a miazma. Pach a společenské představy 18. a 19. století* (Argo 2003), která je věnována zdánlivě odtaziťému tématu a v níž na pozadí užívání lidských smyslů zachycuje civilizační změny, k nimž došlo jak v aristokratickém, tak v měšťanském prostředí v průběhu inkriminovaného období. Corbin v práci vychází z vysvětlení geneze přírodovědeckého bádání, které studiem složení a vlastností vzduchu položilo nezbytné základy k pochopení a analýze vůní a zápachů. Oba jevy jsou vždy atributy nějakého významnějšího fenoménu, skutečnosti, předmětu, a tak se autor odvážně pustil do analýzy „pachu chudoby“, „vůně domova“ či „pachu velkoměsta“^[1].

Jestliže *Narcis a miazma* představuje mezi Corbinovými knihami příklad dějin dlouhodobého trvání, pak jeho nejnovější monografie *Na stopě neznámému. Znovunalezený svět L. F. Pinagota 1798–1876* reprezentuje programové přihlášení se k mikrohistorii a je možné ji pokládat za knižní debut tohoto charakteru, který si vytyčil za cíl popsat či spíše zrekonstruovat život svět a především samotný život obyčejného člověka, žijícího na pařížské periferii, jenž nijak prokazatelně nezasáhl do „velkých dějin“ a jehož život je možné typizovat pro anonymní masy milionu lidí z nižších sociálních vrstev.

Autor chtěl na počátku obrátit obvyklý postup historiků – tedy psát o výjimečných událostech a osobách. Corbin se proto začal soustředit na osobu zcela obyčejnou, jejíž osud nebyl nikde explicitně zaznamenán, protože byl naprosto všední. Biografii našemu „hrdinovi“ nikdo nenapsal, sochu nevytesal a opěvnou píseň nesložil. Jak se navíc později ukáže, sama osoba, jejíž život bylo podroben analýze, je úmorně leč víceméně neúspěšně sestavenou rekonstrukcí, byla negramotná a nezanechala nám po sobě zřejmě víc než jeden „křížek“ na místo podpisu na petici odpůrců stavby nové školní budovy v jeho vesnici. Tím, že nebyl schopen vzít do ruky pero ani meč, nikdy se nevymanil z prostředí „jeho“ lidu. O tom však později...

Jak vlastně autor našel toho „všedního člověka“?! Corbin si hrdinu této „ideální biografie“ zvolil téměř zcela náhodně. Jak ve své knize uvádí: „*Na počátku jsem prošel archivy z Orne, protože jsem se tam narodil a mám k tomuto místu vztah. Se zavřenýma očima jsem vytáhl z police jeden ze svazků a otevřel ho náhodně na stránce. Můj prst vybral vesnici*

Origny-le-Butin, zcela neoriginální místo. Poté jsem náhodou vybral dvě jména – Jean Courapied a Louis-Francois Pinagot. Tady jsem si už vybral. Jean zemřel již jako mladý, proto jsem dal přednost Louis-Francoisovi. A to byl náš Pinagot.“ (str. 12)

Východním bodem Corbinovy práce nebyla nějaká pravdivá historika ani objevný a zevrubný průřez historií, jako u Luciena Febvreho. Pinagotův osobní život, zdokumentovaný jen strohými úředními zápisy, autor konfrontuje se světem, do něhož Pinagot patřil a který především ovlivňoval jeho každodenní konání a myšlení. A tady začíná dlouhá cesta, kdy Corbin vyhledává veškeré informace o tomto muži. Zatímco ostatní historici by na jeho místě napsali obyčejnou monografii, on se snaží vykreslit celkový pohled na život na venkově v devatenáctém století. Paradoxem je, že o lidech z devatenáctého století toho nevíme o moc víc než o těch, kteří žili před tisíci lety.

O Pinagotovi se daly zjistit jen velmi strohé informace z matriky, další se musely spíše vyčíst z prostředí, ve kterém žil. Z celé knihy je proto díky barvitému popisu a mnohých doslovných prepisů z kronik a análů cítit snaha o oživení celého stylu života devatenáctého století. Corbin samozřejmě do děje zapojuje i subjektivní prvky, jako vztahy jednotlivých postav, o kterých ale nutno říct, že jsou pouze okrajovou stránkou knihy a povětšinou jsou předpokládány nebo vydedukovány např. z občanskoprávních vztahů zaznamenaných ve zprávách prefektů apod. Konec Pinagotova života je spojen s pruskou válkou a třetí republikou ve Francii, které podtrhují děj knihy.

Corbin vůbec neanalyzuje vývoj v čase, nějaké trendy – naopak se zaměřuje na psychologický aspekt postav, reálných lidí. Jestliže se tato kniha čte jedním dechem, je to hlavně díky autorovu vypravěčskému umění. V některých pasážích histografickou fakticitu vytlačuje autorův nepochybný dar velice barvitě imaginace a literárního nadání. Corbin dává čtenáři pocit, že může překonat časovou bariéru a poznat zblízka život svých předchůdců.

„Louise-Francoise Pinagot existoval. Důkazem je záznam v matrice. Narodil se 2. messidoru roku VI (20. června 1798) „o třetí hodině ranní“. Zemřel 13. ledna 1876 tam, kde se narodil.“ Tohle je takřka jediná informace o Pinagotovi v celé knize, kterou autor pokládá za směrodatnou a východí. Jako jedna z mála informací v knize není obestřena či uvozena termíny jako „možná“, „s největší pravděpodobností“, „asi“ nebo „můžeme předpokládat“. Upřímně, chtěl-li by někdo pokládat Corbinovu práci za faktografickou, zjistil by, že autor ve svém díle až moc „předpokládá“ příliš „se domnívá“ a málo „ví“ či dokazuje. Mně osobně tento styl přijde velice sympatický, protože čtenáři nic nevnucuje, pouze načrtne jakýsi nástin a nechává pracovat jeho vlastní fantazii. Pinagotovo jméno upadlo po jeho smrti nepochybně v zapomnění, tak jako jména většiny z nás upadnou. Nezamáchal se do žádného významného soudního sporu, jeho jméno nefigurovalo v dochovaných soudních spisech (nebo ho alespoň Corbin nikde nenašel). Nikdy nebyl objektem zvláštní pozornosti ze strany úřední moci a žádný etnolog se nikdy nezabýval tím, co kdy řekl nebo udělal. Stručně řečeno to byl přesně ideální člověk pro podobný výzkum.

Co se vlastně o Pinagotovi můžeme v knize dozvědět?! Takřka nic moc. Jeho vnější charakteristiku se autor odhodlal pouze nastínit, výška kolem 160cm by prý odpovídala standardu tehdejší doby a lokality, postavou prý mohl být „neduživý“ stejně jako jeho příbuzní, kteří jsou takto většinou popsáni v dokumentech vojenské komise, v seznamech odvedenců. Ačkoliv sám Pinagot před komisí nastoupil také (i když si podle dochovaných záznamů vytáhl „šťastné číslo 55“), jeho zdravotní karta k dohledání není. Téměř celý svůj život prožil na kraji lesa se svojí ženou-přadlenou, kde se zároveň živil jako výrobce dřeváků, zemědělec a příležitostně vykonával námezdní robotu – nádeničil. Žil za panovnických vlád, mezi dvěma vpády, v prostředí, které je často místně charakterizováno jako zánik starého režimu a úsvit Francouzské revoluce. Když byla jeho životní pouť v půli (v sedmatřiceti

letech, pro upřesnění...), byl u moci Napoleon Bonaparte a téměř celý zbytek své existence prožil v konstituční monarchii.

Ted' něco málo k samotnému členění Corbinovy práce. Kniha je rozdělena celkem do deseti kapitol, na úvod je samozřejmě vybavena předmluvou, na konci nalezneme kromě poznámek ještě přílohu v podobě map lokací, kde Pinagot žil. Celá práce je vybavena velmi solidním vědeckým aparátem, plná odkazů na prameny, které autor při svém výzkumu využil. A že jich není zrovna nejméně. Zajímavá je i jejich různorodost, Corbin použil rozličných materiálů, od výpisu z katastrů majetku, materiálů ADO E depot z archivů oblastí, přes farní knihy až po díla autorů jako M. Foucault, C. Ginzburg, G. Gagnon a neostýchal se nahlédnout ani do díla V. Huga.

První kapitola (str. 17–38) nese název *Vymezení životní prostoru* a Corbin se v ní snaží zevrubněji popsat Originy-le-Butin, především pak Haute-Frêne, polesí a přilehlé okolí (viz mapa v příloze knihy). Jelikož Pinagot bydlel celý svůj život v těsné blízkosti lesa, a to především kvůli své profesi, Corbin na jedné straně předpokládá, že byl prostředím velice ovlivněn, avšak o odstavec dále uvádí, že jeho „teritoriální identita byla značně nevyhraněná“. Celá kapitola je vlastně věnována popisu lesa na přelomu 18. a 19. století, fenoménu pytláctví, kradení dřeva (které prostupuje celou publikací a s trochou nadsázky se dá říci, že by vystačilo na samotnou knihu) a vztahu obyvatel přilehlého okolí k němu.

Druhá kapitola (str. 39–55) je pojmenována podle odkazu již zmiňovaného V. Huga, který píše o *Nekonečnosti sprostoty*, ve které je člověk uvězněn a ve které by se jakoby ztrácel. Kapitola je věnována detailnímu popisu vesnice, obydlí (najdeme zde i procentuální zastoupení obydlí se dvěma okny, s jedním...) a jejich obyvatel – včetně dostupných demografických ukazatelů, fluktuaci apod. O Pinagotovi zde nenalezneme téměř ani řádku...

Kapitola s pořadovým číslem tři (str. 56–72) *Příbuzenské svazky a švagrovství* je čistě kapitolou historické demografie, „hledajících obecné pravidelnosti v kolektivních vztazích“ a je ve své podstatě jen přepisem dostupných údajů z úředních dokumentů za cílem sestavení mapy příbuzenských vztahů Pinagotových. Samozřejmě doplněných o rozličné komentáře typu „do svých sedmadvaceti babičku ještě stihl bezesporu navštívit“ nebo „s tetičkou se jistě vídal“. Chvillemi jsem obdivoval autorovu hru se slovy a odvážnost, se kterou pouštěl do analýzy rodinných vztahů jen na základě několika jmen vyčtených z kronik. Poznámky o „zapálených lýtkách“ a dohady o „kontrolu porodnosti“ byly docela úsměvné.

V *Jazyce negramotného* (str. 73–91) se dozvíme o Pinagotovi snad jen to, že byl, stejně jako jeho žena, negramotný. Avšak kapitola je to velice zajímavá a poučná, zvláště, když nám autor objasní náležitosti místního názvosloví týkajícího se ženského pohlaví. Například děvče bylo v oblasti kolem Mortagne nazýváno *créatures* (nabízí se nám podobnost s námi dobře známým slovem kreatura, nicméně bych nedoporučoval v našich končinách děvčata tímto termínem oslovovat), jestliže má dívka ráda *gobin*, bez skrupulí ji potom můžeme označit za prostopášnici.

Výrobce dřeváků, přadlena a rukavičkáři, kapitola pátá (str. 92–117), která rozplétá síť sociálních struktur a postavení jednotlivých řemesel. Objasní nám také jejich pracovní náplň, ohodnocení a jejich každodenní starosti a slasti. Na to, že jsem v polovině knihy, toho ale o Pinagotovi moc nevíme.

Domluva a její radosti a strasti (str. 118–150). „Existuje pouze jediný způsob, jakým můžeme odhalit něco z profesních vztahů lidí kolem Louise-Françoise Pinagota a kolem státního lesa- četba soudních spisů.“ Takže celou kapitolu budeme číst soudní spisy s Corbinovým komentářem....

Jak si asi L. F. Pinagot představoval svou vlastní minulost?! To se nedozvíme. Nicméně v *Pitvání minulosti* (str. 151–170) nám to nezabrání. Corbin si myslí, že „není třeba zaujímat stejné kategorické stanovisko jako O. Lewis, jenž v souvislosti s Mexikem píše:

„Chudí nejsou schopni představit si vlastní budoucnost ani uvědomit si, co se s nimi dělo v minulosti“.

Jakými kanály se k Pinagotovi informace dostávaly? Jaká byla jeho přání a schopnosti odlišit dějiny od pověsti? Corbin zde sám přiznává, že je téměř ve všech bodech své práce odsouzen pouze k domněnkám a mně se konečně uleví... Musím přiznat, že jsem se od této kapitoly začal na knihu dívat trochu jinak. Ze začátku jsem se jí snažil číst jako literaturu historickou, víceméně literaturu faktu, s jasným výkladem a velmi malým prostorem pro odlišné interpretace a čtenářovu imaginaci. Když jsem se po celých 150 stránkách, což je víc, než polovina publikace, nedozvěděl o „hlavním hrdinovi“ téměř nic, lidově řečeno „docvaklo mi to“. Místo života jednoho zdánlivě bezvýznamného výrobce dřeváků se přede mnou začal rýsovat obraz společnosti dané doby v celé své kráse. Díky jazyku čtivému a dobře srozumitelnému jsem se počal ponořovat hloub do útroby, soudní pře o ukradenou krávu nebo „rušení nočního klidu“ mladíky vracejícími se z krčmy... Najednou máte pocit, že čtete týden staré noviny. Autor dle mého názoru záměrně mystifikuje čtenáře ve své předmluvě, vzbouzí v nich touhu poznat neznámého, obyčejného člověka, když se ale čtenář postupně blíží ke konci a pročítá poslední kapitoly, zjišťuje, že poznává něco víc. Poznává nejen život plný všedních problémů a úskalí, který se po celá staletí nemění, poznává především svůj život. Jak se říká, „vlády přicházejí a odcházejí, ale lid zůstává“.

Kapitola *Invaze* (str. 171–187) čerpá především z období dvou invazí a dvou okupací různé délky, nejvíce prostoru je zde věnováno okupaci pruské a vztahu venkovanů k Prusům. Jako zpestření autor použil zápisy z deníku Marie Sémallé, který je nyní součástí knihovny historického ústavu Sorbony.

Předposlední kapitola *Troufalost chudých* (str. 188–204) se zabývá chudobou, revoltami nádeníků a snahou vyřešit problém chudoby, tématu, který se vleče dějinami jako zápalná šňůra od soudku se střelným prachem...

Konečně poslední kapitola, *Farník, gardista a volič* (str. 205–233). Pinagot nabyl občanských práv, dostal možnost volit a zasahovat do dění ve své rodné víscce. Stal se také gardistou, ačkoli neměl uniformu ani zbraň. Část kapitoly je také věnovaná synovi Pinagota, který byl zvolen jako jeden z největších plátců daní ve vesnici do „dozorčí rady“ města.

Někdy se stává, především v naší „moderní“ mediální společnosti, že nějaká významná nebo neblahá událost přece jen vrhne ostré a neúprosné světlo na snažení bezvýznamných, že se kdo si beze jména stane předmětem podrobného výzkumu kvůli nějaké nešťastné (tento typ událostí je veřejností nejvíce oblíben) události, povstání, zločinu či jen vrtochu štěstěny. K tomu však dochází především kvůli výlučnosti dané situace, díky silnému otřesu, aniž bychom byli seznámeni se skutečným životem obyčejného člověka. Měřeno časem existence našeho světa, kterou stejně ani nejsme sto určit, mi při čtení tohoto díla vytanula na mysl „nesnesitelná lehkost“ našeho směšného bytí, kdy je zrození preludiem pro poslední pomazání. „Každý zánik potřebuje svého diváka“, tvrdí Corbin. Otázka je, zda-li nejsme diváky našeho zániku my sami.

---

[1] http://www.rozhlas.cz/kultura/portal/_zprava/139692